

Nitel Makalelerde Tartışma ve Sonuç Bölümünün Yapılandırılması Üzerine Bir Analiz Çalışması Orhan ATAMAN¹ & Engin ASLANARGUN²

An Analysis on Structure of Qualitative Articles' Discussion and Conclusion Section

Abstract

In recent years, more and more qualitative research has been published in scientific journals in the field of education. However, the increase in the number of qualitative research becomes meaningful by understanding the paradigm on which these research methods are based and carrying out the studies based on this philosophy. This study aims to analyze conclusion and discussion parts of qualitatively designed articles to reveal to what extent they bound to post positivism paradigm of interpretative approach. Articles published in three journals which are indexed internationally (SSCI, ERIC) were analyzed depending on the criteria developed based on post positivism paradigm of qualitative methods. Document analysis was used for the study. It could be concluded that many of the articles analyzed seem to have a tendency of quantitative research methodology although they were alleged to be qualitatively designed. Furthermore; some studies were conducted by random sampling rather than purposive sampling, ended up with literature comparisons instead of rich and detailed interpretation, included statistical analysis rather than exploration and had no or limited endeavor for theory development process in discussion and conclusion section.

Key Words: Qualitative research, quantitative research, positivism, post positivism, interpretivist

Öz

Son yıllarda, eğitim alanındaki bilimsel dergilerde gittikçe artan oranda nitel araştırmanın yayımlandığı gözlemlenmektedir. Ancak, nitel araştırma sayısında görülen artış, bu araştırma yöntemlerinin dayandığı paradigmanın yeterince anlaşılması ve çalışmaların bu felsefeye dayalı olarak yürütülmesi ile anlam kazanmaktadır. Bu çalışmada Türkiye’de eğitim bilimleri alanında uluslararası indeksler (SSCI, ERIC) tarafından taranan üç dergide yayımlanan makaleler incelenmiş ve bu makalelerin tartışma ve sonuç kısımları nitel araştırma yöntemlerinin doğasına uygunluk açısından değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında ele alınan üç dergide yayımlanan 271 makale içerisinden, nitel araştırma yöntemleri esas alınarak yürütüldüğü belirtilen 42 makale araştırmanın çalışma materyalini oluşturmaktadır. Belirlenen makaleler, nitel araştırma yöntemleri ve ilkelerinden yola çıkarak araştırmacılar tarafından oluşturulan beş kriter kapsamında doküman incelemesi yöntemi doğrultusunda değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda; incelenen çalışmaların büyük kısmının, nitel araştırma geleneğinin dayandığı pozitivism sonrası yorumsamacı gelenek yerine, önceki paradigma olan pozitivismin etkisinde tasarlandığı belirlenmiştir. Nitel olarak ifade edilmesine karşın, bir çeşit nitel görünümlü nicel çalışma örneklerinin ortaya çıktığı düşünülmektedir. İncelenen birçok çalışmada, nicel araştırma geleneğine uygun olarak tesadüfi örneklem seçilmekte veya amaçlı örnekleme yapılmamakta, sıkça sayısallaştırmaya başvurulmakta, sadece literatür karşılaştırmasıyla yetinilmekte, istatistiki genelleme tercih edilmekte ve kuram oluşturma çabası içine girilmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Nitel araştırma, nicel araştırma, pozitivism, pozitivism sonrası, yorumsamacılık

Introduction

In a scientific research, it is aimed to design a study for real-life problems, collect data, analyze and reach a conclusion in a scientific manner (Merriam, 2013). Findings of the research are summarized, compared and contrasted to other findings in the literature. They are also generalized to universe and suggestions are developed based on the findings in quantitative researches. Data which is reached and organized statistically are usually

1 Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, orhanataman@subu.edu.tr

2 Düzce Üniversitesi, enginaslanargun@gmail.com

discussed along with the literature and interpretative processes are run depending on the existing findings. Validity and reliability procedures which are constructed technically make the studies more stable and researchers suggest strict conclusions based on the positivist paradigm as in the case of science subjects. Depending on the exact study results that were validated before, it is assumed that universal truth could be depicted from findings that is universalized and similar findings could reoccur in similar experiments.

On the other hand, if a research is designed in a qualitative manner, discussion and conclusion part of studies could handle rich, detailed, unique and local pictures of studies far from sample based generalization depending on the interpretative paradigms revealed in post-positivism era. Analytic generalization that includes rich and flexible interpretation, explanation and discussions of the causes and results of study are appreciated more and more in social sciences. Statistically based generalizations are not welcomed since numbers and statistics could no longer depict the true nature of social setting including human feelings and behaviors. Instead, results of each study could only reflect the case which is investigated and they cannot be generalized to similar universe (Maxwell, 1992). Interpretations which include different perspectives and opposing ideas try to reach conclusions that is totally explanative and explorative of the case under investigation (Balci, 2001; Denzin and Lincoln, 2018).

Problem Statement

Qualitative studies have become more common nowadays but in some cases they reflect the characteristics of quantitative researches based on positivism when looked at closer. Although it is stated that qualitative methods are employed in some articles, they usually tend to be designed and organized as in the case of quantitative methods. This study aims to analyze conclusion and discussion parts of qualitatively designed articles to reveal to what extent they bound to post positivism paradigm of interpretative approach.

The articles were aimed to be analyzed whether the discussion and conclusion parts have certain characteristics of qualitative methodology of post positivist approaches such as: i) Whether the findings of articles were derived appropriately and interpreted meaningfully, ii) whether the nature of human beings and complexity of social phenomenon were taken into consideration in interpretation process, iii) whether the results were presented in an appealing way to readers' own experiences, iv) whether the discussions related to the conclusions include opposing ideas and different perspectives, iv) whether statistical generalizations were avoided and efforts were made for theory development process as a result of analytical generalizations.

Methodology

Document analysis was used in this study in order to analyze qualitatively designed articles. Articles published in three journals which are indexed internationally were analyzed depending on the criteria developed based on post positivism paradigm of qualitative methods. These journals are indexed in ERIC and SSCI and popular in educational sciences in Turkey. It was seen that 271 articles were published in 2016-2017 in these journals and 42 of them were stated to be qualitatively designed in their methodology section. Depending on the five criteria derived from qualitative approach and its principles, articles were coded, categorized, and analyzed to reveal to what extent their conclusion and discussion parts bound to post positivist paradigm of qualitative methods. To ensure validity and reliability of this research, two independent researchers performed the analysis and common themes were determined. Quality control criteria for handling documentary sources such as authenticity, credibility, representativeness and meaning were taken into consideration to ensure validity and

reliability. Besides, direct quotations of articles related to the criterion were given to support the comments and findings of the study. Some articles were written in English and direct quotations from these papers were not translated into Turkish in order not to lose original meaning of the author. Analyzed articles were enumerated for reference in text and addressed for readers to trace in articles. Finally, percentage and frequency tables were used to make the article easily understandable for readers.

Findings

First, it can be suggested that derivation of results from findings could be somewhat problematic and narrowly constructed when considering the qualitative research paradigms. It was seen that findings were briefly summarized and tried to be compared to literature in most of the studies. Results were neither associated with study findings directly nor interpreted inclusively and meaningfully.

Second, there were scarcely any studies that try to interpret human nature, complexity of social phenomenon and their reciprocal relations together. Most of the articles preferred to explore causes-and-results relations and finalize the comments in a normative and positivistic manner. The associations of findings with results were constructed in routinized, action-reaction manner and noncompliantly to the nature of social researches which should include multiple perspectives of qualitative research paradigms.

Third, articles were unable to provide participants' consents whether they approve findings as meaningful enough to accomplish the goal of research questions or any information about this consent. In order to provide plausibility and transferability in qualitative researches, research group that were voluntarily and purposefully involved in a study could be directly and reciprocally linked to study and researcher both to construct meaning and verify the results of the findings. Only two out of 42 articles had information about participants' consent and approval along with the study process.

Fourth, qualitative researches aim to reflect the hidden structure and causes of social facts and human behaviors in discussion parts; thus interpretation and association parts seek to underline reasons of research questions. It could be stated that any qualitatively designed research somehow tries to develop new theories of so called topics and at least gives clue to new understandings different from hypothesis testing features of quantitatively designed researches. Most of the articles analyzed in this research try to compare and contrast the findings based on the literature but they are unable to give way to new understandings along with rich interpretation and detailed discussions. Depending on the literature based discussions and comparisons were somewhat resemble quantitatively designed deductive way of conclusions. It can be suggested that weak and simple design of discussions parts usually limit theory development process.

Finally, analytic generalization of locally and case based explanation, exploration and interpretation for cases is preferred by qualitative researchers instead of statistical generalization of quantitative sample-universe relations. Except two articles which try to give background information of the problems or relations of social phenomenon leading to new insights, all other articles lack of rich, detailed and analytical interpretation.

Conclusion

It could be concluded that most of the articles analyzed seem to have tendency of quantitative research methodology although they were alleged to be qualitatively designed. Furthermore; some studies were conducted by random sampling rather than purposive sampling, ended up with literature comparisons instead of rich and detailed interpretation, included statistical analysis rather than exploration and had no or limited endeavor for

theory development process in discussion and conclusion section. In short, most of studies are indeed somewhat quantitatively designed research that seem or resembles to be qualitative studies.

Giriş

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren sosyoloji, psikoloji, antropoloji ve eğitim bilimleri gibi sosyal bilimler alanında araştırmaların artmasıyla birlikte pozitivist paradigmaya dayanan nicel araştırma yöntemleri bu alanlarda da kullanılmaya başlanmıştır. Sosyal dünyanın anlaşılması, insanlar arası ilişkilerin çözümlenmesi, duygu ve düşüncelerdeki değişimlerin incelenmesi, süreç içerisinde yaşanan dönüşümlerin araştırma konusu olması pozitivistin öngördüğü kavram ve ilişkilerle irdelenmeye çalışılmıştır. Fen ve doğa bilimleri alanında deneysel olarak yapılan araştırmalar sosyal bilimler alanına yarı-deneysel araştırmalar şeklinde transfer edilmiştir (Ekiz, 2017). Duygu, düşünce, bakış açısı, beklenti ve değerler gibi soyut ve öznel olgu ve ilişkilerin somut ve nesnellik üzerine bina edilen pozitivistin kavram ve yöntemleriyle araştırılması bazı soru işaretlerini de beraberinde getirmiştir. Buna göre kişiye, zaman, zemine ve duruma göre değişkenlik gösteren psikolojik ve sosyolojik olguların fen bilimleri temelinde ortaya çıkan pozitivist yöntemlerle anlaşılamayacağı, sınırlandırılmayacağı ve yorumlanamayacağı yönünde iddialar ileri sürülmüştür. Bu görüşler pozitivist paradigmanın eleştirisi üzerine ortaya çıkmış olan yorumsamacı paradigmanın felsefi ve düşünsel ayrışma noktalarını oluşturmaktadır. Birincisi daha çok nesnel ve laboratuvar ortamında kontrol edilebilen değişkenleri konu alırken ikincisi daha çok insan duygu ve düşünceleri ile bunların geliştiği süreçleri irdemesi gerektiği üzerine yoğunlaşmıştır. Bu noktada (Balci, 2001: 41) insan davranışının genel yasalar tarafından yönetildiği ve belli düzenlemeler tarafından karakterize edildiği düşüncesine karşı ortak bir tavır gelişmiş, bireyin etrafındaki dünyayı yorumlaması sürecinde içeriden gelen öznel bir sorumluluk ve deneyim duygusunun dışarıdan gelen nesnellik baskısından daha anlamlı olacağı vurgulanmıştır. Dolayısıyla insanların eylemlerini şekillendiren faktörlerin ancak bu eylemlerde bulunan kişilerin öznel deneyimleri ve görüşleriyle anlaşılabilceği ve böylece sosyal dünyanın anlamlandırılmasında bireysel bakış açısının en önemli unsur olduğu ileri sürülmüştür.

Genel olarak bir araştırma, gerçek hayatta bulunan bazı problemlerle ilgili bir çalışmayı tasarlamak, problemlerle ilgili verileri toplayarak analiz etmek ve sonuçları açıklamak süreçlerini içermektedir (Merriam, 2013: 229). Nicel araştırma söz konusu olduğunda bir çalışmanın sonuç kısmında araştırma bulgularının özetlenmesi, literatürle karşılaştırılması, evrene genelleme yapılması ve buna dayalı olarak önerilerin geliştirilmesi süreçleri gündeme gelmektedir. İstatistiki olarak ortaya çıkan sonuçlar tartışılmakta ve bulgular çerçevesinde yorumlar geliştirilmeye çalışılmaktadır. Teknik bir süreçte gerçekleştirilen geçerlik ve güvenilirlik işlemlerine dayalı olarak elde edilen sonuçlar kesin ve bilimsel kabul edilmekte, araştırmacının yapacağı tartışma ve yorumlama sürecinin bu sınırlar dâhilinde kalması gerekmektedir. Buna dayalı olarak nicel araştırmalarda kesin genellemeler yapılabilmekte ve bütün benzer durumlar için elde edilen sonuçların geçerli olacağı varsayılmaktadır. Yapılan genellemeler ve geliştirilen öneriler çalışmanın sonuç kısmında vurgulanmaktadır. Teknik olarak tasarlanan bir araştırmanın yine teknik süreçlerinden biri olarak genelleme ve öneriler ile tamamlanmakta, yorumlama ve tartışma kısmı ortaya çıkan istatistiki bulguların sınırları içerisinde geliştirilmeye çalışılmaktadır. Öte yandan, nitel bir araştırmayı farklılaştıran en önemli basamaklardan birisi olarak; sonuç kısmının yorumsamacı paradigmanın doğasına uygun olarak elde edilen derinlemesine bilgilerin, olabildiğince esnek ve farklı bakış açılarına izin verecek ve kesin olmayan bir bakış açısıyla tartışma ve yorumlama ile zenginleştirilmesidir.

Nitel Makalelerde Tartışma ve Sonuç Bölümünün Yapılandırılması Üzerine Bir Analiz Çalışması

İstatistiki bir genelleme söz konusu olamayacağı için mevcut bütün alternatifler ve olası yorumlara yer verecek genişlikte ve uzunlukta bir sonuç bölümü ortaya çıkabilmektedir. Sınırları belirli bir istatistiki genelleme yerine okuyucuların kendi bakış açısı ve yorumuyla anlamlandırabileceği, nihayetinde kuram oluşturmaya temel olabilecek teorik ve analitik bir genelleme süreci söz konusudur.

Normatif paradigma olarak da tanımlanan pozitivistlere göre insan davranışı da kural yönetimidir ve doğa bilimleri bakış açısı ile araştırılmalıdır. Buna göre insan davranışlarına yönelik olarak genel kuramlar geliştirilmeye çalışılarak insanların sosyal ortamlardaki davranışlarına ilişkin kapsayıcı çıkarımlarda bulunmaktadır. Yorumlamacı araştırmalar ise, bireyle başlar ve bireyin etrafındaki dünyasını yorumlamasını anlamaya çalışır. Buna göre bilimsel araştırmanın amacı; bir yer ve zamandaki gerçeği anlamak ve onu farklı yer ve zamandakilerle karşılaştırmaktır (Balcı, 2001: 48). Nicel araştırmalar daha çok hipotez test edilmesi, buradan sonuçlar çıkarılması ve belirlenen evrene genelleme yapılmasını amaçlamakta iken; nitel araştırma yerel durumların bağlamsal olarak derinlemesine anlaşılması ve teori geliştirme üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu yönü ile nitel araştırmalarda katılımcıların öznel bakış açılarını anlamlandırma, veri çeşitlemesi olarak çoklu yöntemi kullanma ve doğal ortamlarda gözlem yapma üç ana bileşen olarak ortaya çıkmaktadır (Lietz ve Zayas, 2010: 190; Christensen, Johnson ve Turner, 2015: 54). Tartışma ve yorumlama sürecinde ise, araştırma sonunda ortaya çıkan fenomenlerle ilgili resmin yeterince anlamlı olup olmadığı sorgulanmaktadır. Araştırılan konu ile ilgili anlamlı bir resim ortaya çıkarabilmek için kavramların teorik alt yapısı, birbirleriyle ilişkisi ve anlam oluşturma sürecindeki bütünleştiriciliği açık ve net bir şekilde ifade edilmelidir. Böylece bulgulara dayalı yapılan yorumlarla elde edilen veriler arası uyumluluk sağlanabilecek ve araştırma bulgularının teori gelişimine katkısı okuyucu tarafından daha kolay anlaşılabilir (Letts vd., 2007: 10).

Nitel araştırmalarda genellenebilirlik hakkındaki en yaygın anlayış çalışmayı okuyucu ve kullanıcı açısından ele almaktır. Bir çalışmanın bulgularının diğer durumlara hangi derece ve kapsamda uygulanabileceği o durumdaki kişilere bırakılmaktadır. Çalışmayı okuyan kişi, ulaşılan bulguların içinde bulunduğu belirli duruma uygulanıp uygulanmayacağına kendisi karar vermektedir. Nitel bir çalışmaya ait sonuçların başka bir duruma uygulanabilme olasılığını arttırmak için kullanılan en belirgin strateji zengin ve yoğun tanımlama olarak adlandırılan derinlemesine ve çok boyutlu anlamlandırma sürecidir (Merriam, 2013: 218). Nicel araştırmalardan farklı olarak, daha geniş ve benzer evrene sistematik genellemeye izin verecek anlayışta tasarlanmamıştır (Maxwell, 1992: 293). Analitik genelleme olarak da adlandırılan bu süreçte elde edilen verilerden teori oluşturmaya doğru bir anlamlandırma ve fikir çıkarma söz konusudur (Farquhar, 2012).

Her araştırma yönteminde olduğu gibi nitel araştırmaların da bazı sınırlılıklarından bahsedilmektedir. Bunlar; verilerin yerel ve öznel olmasından kaynaklı olarak genellenmenin zor olması, farklı nitel araştırmacıların çalışılan olgulara dair çok farklı yorumlarda bulunabilmesi ve nesnel hipotez testi işlemlerinin kullanılmaması şeklinde ifade edilmektedir (Christensen, Johnson ve Turner, 2015: 55). Ayrıca nitel araştırmalar pozitivist ve post pozitivist bilim adamlarınca sadece açıklamaya ve keşfe dayalı sübjektif, bilimsellikten uzak, hayal ürünü ve ispattan yoksun çalışmalar olarak eleştirilirken araştırmacılar da bir çeşit gazetecilik yapmakla ve zayıf bilim adamı olmakla suçlanmaktadır (Denzin ve Lincoln, 2018: 39). Ancak belirtilen bu sınırlılıkların nitel araştırmanın doğasından kaynaklanan ve nicel araştırma yöntemlerinin temel varsayımlarına yönelik geliştirilen eleştiriler olduğu düşünüldüğünde nitel araştırmanın varoluş amacı veya farklı yönleri olarak da ifade edilebilir.

Araştırmaların sonuç kısmında nitel veya nicel olmasına bakılmaksızın doğru ve bütüncül bir anlam oluşturma süreci söz konusudur. Bu noktada araştırma yaklaşımına bağlı olarak ortaya çıkan farklılık, anlamın nasıl oluştuğu ve araştırma yaklaşımına uyumluluğu ile ilgilidir. Nitel bulgularda araştırmacı, katılımcı ve izleyiciler arasındaki karmaşık ve tekrarlanan anlamları derinlemesine ve eleştirel bir bakış açısıyla yansıtabilmelidir. Araştırmacının ikinci planda kaldığı veya ondan bağımsız basit sonuç cümleleri yerine araştırmacının kendi deneyim ve yorumlarının katılımcıların bulgularıyla ilişkilendirilerek zengin ve detaylı bir şekilde ortaya konması gerekmektedir. Bütün bu farklılıklar bir arada değerlendirildiğinde nitel bir araştırma sonucunun aşağıdaki özellikleri taşıyabileceği ifade edilmektedir (Chism, Douglas ve Hilson, 2008: 52):

- Nicel araştırmalardan farklı bölümlerle ve başlıklarla oluşturulabilir. Giriş bölümü, amaç cümlesi, literatür taraması, kavramların tanımı, yöntem kısmı, sonuçların sunumu ve tartışma kısımları farklı şekilde düzenlenebilir.
- Birinci tekil şahıs anlatımıyla yazılabilir. Araştırmacının çalışmada aktif bir rolü olmadığına yönelik bir çabası söz konusu değildir.
- Araştırmanın odak noktası özel bir durumun veya durumların tanımlanması olduğundan literatür ve teori konusunda kesin olmayan cümleler içerebilir.
- Genellikle kavramlar tanımlanmaz, değişkenlere fazla anlam yüklenmez ve hipotezler sıralanmaz.
- Tartışma bölümünde çalışmanın hangi desen ile irdelendiği ve bunun niçin seçildiği açıklanmaya çalışılır.
- Amaçlı örneklem seçimi gerekçeleriyle birlikte ifade edilir.
- Çalışmanın bağlamı ile ilgili detaylı bir çerçeve çizilir.
- Etik, inandırıcılık ve yansıtıcılık ile ilgili yeterli ve ikna edici bilgiler verilir.
- Araştırma süreci hakkında detaylı açıklama yapılır.
- Çalışmanın yeterince anlamlı olabilmesi için alıntılar, örnekler, görseller ve diğer dökümanlar sunum kısmında yer alır ve bu nedenle geleneksel araştırma raporlarından daha uzundur.

Problem Durumu

Son yıllarda eğitim alanındaki bilimsel dergilerde gittikçe artan oranda nitel araştırma yayımlandığı söylenebilir. Özellikle sosyal bilimlerde araştırmacıların nitel araştırmalara daha fazla başvurması insan doğası ve sosyal olayların anlaşılması açısından anlamlı görünmektedir. Ancak nitel araştırma sayısında görülen bu artış, bu araştırma yöntemlerinin dayandığı paradigmanın yeterince anlaşılması ve çalışmaların bu felsefeye dayalı olarak yürütülmesi ile anlam kazanmaktadır. Bu çalışmada nitel olarak yapıldığı belirtilen makaleler sonuçların çıkarılması, yorumlanması ve tartışılması süreçleri açısından incelenmekte ve nitel araştırmanın dayandığı paradigma açısından değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

Nitel olarak tasarlanan bir araştırmanın kuram oluşturma amacına hizmet etme düzeyi tartışma ve sonuç kısmında ulaşılan sonuçların yeterince anlamlı, derin ve literatüre katkı yapabilme gücü ile ilişkilidir. İstatistikî bir genelleme kaygısından uzak olarak yapılandırılmış tartışma ve yorumlama kısmının ayırt edici yönü, ulaşılan sonuçların okuyucu açısından ne kadar anlamlı ve gerçekçi olduğu kadar araştırma sorularına verdiği tatmin edici cevaplarla ortaya çıkmaktadır. Bütün bu süreçler, araştırmanın kuram oluşturabilecek veya farklı bir bakış açısı geliştirebilecek tarzda yorumlanması ve tartışılması ile mümkündür. Mevcut çalışmada incelenen nitel makalelerin

Nitel Makalelerde Tartışma ve Sonuç Bölümünün Yapılandırılması Üzerine Bir Analiz Çalışması

tartışma ve sonuç kısımları, literatür taraması sonucunda araştırmacılar tarafından oluşturulan ve aşağıda verilen değerlendirme soruları çerçevesinde analiz edilmiştir.

1. Araştırma sonuçları bulgulardan tam ve doğru olarak çıkarılmış mıdır? Sonuçlar, elde edilen verilerle ilişkilendirilerek yeterli ve anlamlı bir şekilde yorumlanmış mıdır?
2. Yorumlama süreci, insan doğası, sosyal olguların karmaşıklığı ve birbiriyle karşılıklı etkileşimi gözlemlenerek tutarlı bir şekilde gerçekleştirilmiş midir?
3. Literatür çerçevesinde yapılan çıkarımlar ve karşılaştırmalar, araştırmaya katılan bireyler tarafından gerçekçi bulunmakta mıdır? Araştırma sonuçları okuyucuların kendi deneyimleriyle ilişkilendirebilecekleri bir tarzda güncelleştirilerek tartışılmış mıdır?
4. Sonuçlar, toplanan verilerle açık bir biçimde ilişkilendirilerek yorumlanmış mıdır? Mevcut kuramlarla ilişkilendirilerek açıklanmış mıdır? Sonuçların tartışılması ve yorumlanmasında farklı görüşler ve alternatif bakış açıları dikkate alınmış mıdır?
5. Araştırma sonuçları ile ilgili nasıl bir çıkarımda ve öneride bulunulmuştur? İstatistiki genellemeden kaçınılmış mıdır? Analitik bir genelleme sürecinin ürünü olarak ortaya çıkan bulguların insanların günlük yaşamları açısından anlamlılığı veya kuram oluşturmaya temel olabilecek bir bakış açısı geliştirme çabası söz konusu mudur?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırmaların yöntem kısmında, araştırma probleminin irdelenmesinde izlenen süreçlerin nasıl tasarlandığı hakkında bilgi verilmektedir. Araştırma probleminin belirlenmesinden sonuçların yorumlanmasına kadar olan süreçte izlenen yol, atılan adımlar ve kullanılan analiz tekniklerini içermektedir. Bir anlamda elde edilen verilere nasıl ulaşıldığı ve bunların okuyucuya nasıl sunulduğu yöntem kısmında ayrıntılı açıklanmaktadır. Problem cümlesi doğrultusunda en doğru ve kapsamlı veri toplama süreci, araştırma yönteminin ne kadar uygun belirlendiği ve bu süreçlerin bilimsel araştırma mantığına hangi ölçüde sadık kalınması ile ilgilidir. Bu çalışmada, yöntem kısmında nitel olarak tasarlandığı ifade edilen makalelerin, nitel araştırma yöntem ve tekniklerine hangi ölçüde uygun olduğunun belirlenmesi amaçlandığından doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma materyali olarak belirlenen makaleler, doküman analizi yöntemiyle nitel araştırma ölçütleri açısından incelenmiş ve değerlendirme ölçütleri açısından analiz edilmiştir.

Bu araştırma doküman incelemesi yöntemi ile yürütülmüştür. Kuramsal ve yöntemsel ayrılığa karşın, hem nitel hem de nicel araştırmalarda dokümanlar, gerçek dünyanın anlaşılmasında kullanılan deneysel ve gözlemlenebilen gerçekler arasında kabul edilmektedir (Marvasti, 2004: 8). Doküman analizi basılı veya elektronik materyallerin sistematik bir şekilde incelenmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu süreçte anlamın ortaya çıkarılması, anlayış kazandırılması ve deneysel bilgiye ulaşılması önemli kabul edilmektedir. Bu kapsamda doküman analizi arkaplan bilgilerine ve önceki yıllara ait bakış açılarının öğrenilmesinde, diğer veri toplama teknikleri için zemin oluşturulmasında, daha zengin ve çeşitli verilere sahip olma, zaman içerisinde değişim ve gelişimlerin izini sürme gibi süreçlerde katkı sağladığı belirtilmektedir. Bununla birlikte etkili bir yöntem olması, her an erişiminin mümkünlüğü, daha az masraflı olması, tepkisellikten uzaklığı, ulaşılan bilgilerin kesinliği, kapsam genişliği gibi açılardan doküman analizi tercih edilebilmektedir (Bowen, 2009).

Çalışma Materyali

Bu çalışmada Türkiye’de eğitim bilimleri alanında uluslararası indeksler (SSCI, ERIC) tarafından taranan üç dergide yayımlanan makaleler incelenmiş ve bu makalelerin tartışma ve sonuç kısımları nitel araştırma yöntemlerinin doğasına uygunluk açısından değerlendirilmiştir. Türkiye’de eğitim bilimleri alanında yayın yapan Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB), Euroasian Journal of Educational Research (EJER) ile Eğitim ve Bilim (EB) dergilerinde iki yıl içerisinde yayımlanan bütün makaleler içerisinde, nitel olarak yürütüldüğü belirtilen makaleler incelenmiştir. Ölçüt olarak 2016 ve 2017 yılında SSCI veya ERIC indekslerinde yayımlanan dergiler belirlendiğinden, çalışma bu üç dergide yayımlanan ve nitel araştırma tekniği ile yürütüldüğü ifade edilen makaleleri kapsamaktadır. Bu yıllar içerisinde belirtilen dergilerde 271 makale yayımlanmış ve bunların 45 tanesinin yöntem bölümünde nitel araştırma yöntemleri ile yürütüldüğü ifade edilmektedir. Daha sonra yapılan incelemelerde 3 makalenin nitel araştırma yöntemleri temelinde yürütülmediği görülmüştür. Buna göre, araştırmanın çalışma materyalini 42 makale oluşturmaktadır. Öncelikle doküman özelliği taşıyan dergiler ve makaleler belirlenmiş daha sonra doküman inceleme süreci (Bowen, 2009) işletilerek analiz ve yorumlama aşamasına geçilmiştir (Kılıç vd., 2019: 110). Eğitim araştırmaları açısından bu gibi dokümanlar, belirlenen temalarda tam ve kapsamlı açıklamalar geliştirebilmek için önemli kabul edilmektedir (McCulloch, 2017: 352). Bu doğrultuda analiz sürecinde önemli olduğu kabul edilen üst düzey kategoriler, kodlar ve kavramlar (Corbin ve Straus, 2008:160) araştırma problemi doğrultusunda belirlenerek araştırma sorusuna dönüştürülmüş ve incelemeye tabi tutulmuştur.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmaların bilimselliğini test etmenin en önemli basamakları olarak geçerlik ve güvenilirliği sağlamak gelmektedir. Doküman analizi tekniği söz konusu olduğunda tarafsızlık ve bağlama sadık kalma ölçütü olarak güvenilirlik ölçütleri ön plana çıkmaktadır. Bu ölçütleri sağlamanın en temel adımı olarak, birden fazla araştırmacının analiz sürecine dâhil olması ve kodlama sürecinin bu şekilde doğrulanması önerilmektedir (Wach ve Ward, 2013). Benzer şekilde incelenen dokümanların gerçekliği, inandırıcılığı, temsil gücü ve anlamlılığı analiz sonuçlarının geçerliği ve güvenilirliğine katkı yapmaktadır (Ahmed, 2010). Bu çalışmada geçerliği ve güvenilirliği sağlamak için iki araştırmacı tarafından dokümanlar bağımsız olarak analiz edilerek ortak olarak ulaşılan kategoriler üzerinden analiz süreci yürütülmüştür. Böylece olası yanlılıklar en aza indirilmeye çalışılmış ve ortaya çıkan kavram ve kategorilerin incelenen makalelere sadık kalınarak geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, çalışmaya yalnızca uluslararası indekslerde yer alan dergilerdeki makalelerin dâhil edilmesi ölçütü doğrultusunda, temsil gücü yüksek indekslerde yayınlanmış makaleler üzerinden analizler yürütülerek çalışmanın inandırıcılık ve anlamlılık düzeyi arttırılmaya çalışılmıştır. İngilizce olarak yayımlanan makalelerden yapılan alıntılar çeviri yapılmadan orijinal hali ile verilerek çeviri sürecinde yaşanabilecek olası anlam ve vurgu kayıplarının önüne geçmek hedeflenmiştir. Yapılan analizler ve geliştirilen kategoriler sadece incelenen makalelere bağlı olarak ortaya çıktığından gerçeklik, inandırıcılık, temsil gücü ve anlamlılık sağlama sürecinde doğrudan alıntılar uzun tutulmuştur. İncelenen makaleler numaralandırılarak metin içerisinde atıfta bulunulmuş, gerektiğinde ilgili makaleye dönülerek sağlama yapılmıştır. Okuyucular tarafından kolay anlaşılabilirliği sağlamak için ana kategoriler yüzde ve frekanlarla gösterilerek tabloleştirilmiştir.

BULGULAR

Nitel Makalelerde Tartışma ve Sonuç Bölümünün Yapılandırılması Üzerine Bir Analiz Çalışması

Bu kısımda incelenen makalelerin tartışma ve sonuç kısımları belirlenen analiz soruları çerçevesinde nitel araştırma perspektifine göre değerlendirilmeye çalışılmış ve elde edilen bulgular ortaya konulmuştur.

Sonuçların Ortaya Çıkarılması ve Anamlı Bir Şekilde Yorumlanması

İncelenen makaleler ilk olarak “*Araştırma sonuçları bulgulardan tam ve doğru olarak çıkarılmış mıdır? Sonuçlar, elde edilen verilerle ilişkilendirilerek yeterli ve anlamlı bir şekilde yorumlanmış mıdır?*” şeklinde ifade edilen birinci araştırma sorusu kapsamında değerlendirilmiştir. İncelenen makalelerde bulguların anlamlı olarak yorumlanarak sonuçların ortaya konulması açısından yapılan değerlendirme Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1. Sonuçların Ortaya Çıkarılması ve Anamlı Bir Şekilde Yorumlanması

Kategoriler	f	%
Bulgular sadece özetlenmiş	26	62
Kısmen sonuç çıkarılmaya çalışılmış	13	31
Bulgular ve sonuçlar ilişkilendirilmiş ve yorumlanmaya çalışılmış	3	7
Toplam	42	100

İncelenen makalelerin büyük kısmında (f=26) bulguların sadece özetlenmiş olduğu görülmektedir. Sonuçlar, elde edilen verilerle ilişkilendirilmemekte, yeterli ve anlamlı bir şekilde yorumlanmamaktadır. #7. çalışmanın tartışma ve sonuç kısmı aşağıdaki ifadelerle son bulmaktadır:

“Teachers emphasized the need for experienced supervisors and teachers for the in-service training activities in Montessori approach. Furthermore, the participant teachers asserted that there were only a very limited number of scientific studies on Montessori approach in Turkey. Therefore, it can be said that there is a need for such publications in the form of journals, books, and articles, etc., which would guide the theoretical and practical dimensions of the approach. It was understood that Montessori approach was criticized in Turkey without any practical experience of it and that claims that the approach was not feasible and undermined creativity could be disproved by the very activities based on Montessori approach. The Montessori approach requires good guides and supervisor teachers. Based on the fact that the participant teachers expressed their inadequacies on certain points, the qualitative level of the teachers and activities in Turkey can be improved with the support of the International Montessori Association.”

Bu çalışmada elde edilen veriler ve sonuçlara ilişkin çok az yorum yapıldığı söylenebilir. Montessori yaklaşımının uygulanma düzeyine ilişkin öğretmen görüşleri tekrar özetlenmekte ve literatür bilgisine giriş bölümünde olduğu gibi yer verilmektedir. Sonuç bölümünde daha çok veriler kısa özet hâlinde tekrar sunulmuş ve bunlar alanyazından bazı çalışmalarla desteklenmiş ve açıklanmıştır. Fakat araştırmacının bu sonuçlara ilişkin yorumlarının oldukça sınırlı kaldığı görülmektedir. Katılımcılar açısından Montessori yaklaşımının ne anlam ifade ettiği, Türkiye ortamında uygulanma aşamasında çıkan sorunların sosyal ve kültürel bağlam açısından değerlendirilmesi ve bütün bunların katılımcıların özgün yorumlarıyla irdelenmesi yeterince vurgulanmamaktadır.

Öğretmenlerin sosyal adalet algılarının incelendiği #12. çalışmada, araştırma sonunda ortaya çıkan sonuçlar özetlenerek alanyazındaki diğer çalışmalarla karşılaştırılmış, ancak ulaşılan bulgularla ilişkilendirilerek yorumlanmamıştır:

Teachers attributed their failure to sufficiently address topics of social justice in their lessons to their schools' preoccupation with preparing students to take and pass national examinations. Findings from other research also suggest that education systems dominated by national exams do not support social justice education. Another problem that teachers face in their lessons is that their students frequently encounter incidents in their daily lives that are incompatible with understandings of social justice, which hinders the realization of educational goals at schools. That situation underscores the need to consider social and cultural environments in social justice education, as well as the need for cooperation between teachers and the extracurricular environment.”

Bu makalede sonuçlar, araştırma sürecinde elde edilen verilerle ve ortaya çıkan bulgularla ilişkilendirilmeksizin doğrudan verilmiştir. Benzer şekilde öğretmenlerin sosyal adalet kavramına yükledikleri anlamlar bulgular çerçevesinde yorumlanmalı, sonuçlar ortaya çıktığı bağlamla ilişkilendirilerek sunulmalı ve algılara bağlı olarak ulaşılan veriler daha geniş ve derin bir perspektifle irdelenmelidir.

#42. çalışmanın tartışma, sonuç ve öneriler kısmında bulguların özetlenerek kuramlarla ilişkilendirilmeye çalışıldığı ancak sınırlı sayıda yorum geliştirme çabasının olduğu söylenebilir. Genel anlamda özet ve literatürle karşılaştırma cümleleri yer almaktadır.

“Bu çalışmada sınıftaki öğrenci mevcudunun hemen hemen hepsinin kız öğrencilerden oluşması erkek öğrencilerden toplanacak verilere sınırlılık getirmiştir. Ayrıca çalışmada kullanılan içerik olan frizbinin Türkiye’de çok yaygın olmaması ders için kullanılacak araç olan disklerin temin edilmesi konusunda ve disklerin zarar görmeyeceği zemin şartlarında (toprak, çim saha) oynanabilmesi bakımından sınırlılık getirmiştir. Öğrencilere yapılan uygulama, her hafta alınan yansımalar ve günlüklerin yazılması 2 ders saati ile sınırlandırılmıştır. Sonuç olarak, bu çalışma bulguları, öğrencilerin adil oyun gibi ahlaki bir kavram hakkındaki görüş ve davranışlarında pozitif yönde bir değişim oluşturduğunu göstermiştir.”

Bu çalışma için yapılabilecek diğer önemli bir eleştiri noktası da dayandığı paradigma gereği amaçlı örnekleme temel alan ve evrendeki normal dağılım ilkesini benimsemeyen, nitel araştırma felsefesi ile uyuşmayan bazı sınırlılıkların nicel araştırma mantığı ile gerekçe olarak sunulmasıdır. Tamamıyla araştırmacının amaçlı örnekleme üzerinden yürütülen ve kendi inisiyatifi ile belirlediği katılımcı grubuna yönelik bazı sınırlılıkların (öğrenci mevcudunun hemen hemen hepsinin kız öğrencilerden oluşması, frizbinin Türkiye’de çok yaygın olmaması) sonuçların yorumlanmasında kullanılması, araştırmanın nitel araştırma yöntemine göre tasarlanmadığını da göstermektedir.

#24. çalışmada da benzer şekilde özet ve alanyazınla karşılaştırma ifadelerinden oluşan tartışma ve sonuç kısmının yer aldığı görülmektedir:

As a result of the activities carried out with the mentors, it was concluded that the technology integration indicators of the teachers significantly changed in a positive way. The activities performed by the mentors provided developments in the levels of information and skills in the dimensions of technology literacy, teaching through technology, ethics and policies professional development and organization and management. Throughout this process, the gradual follow-up of the technological integration process in SBMM under the guidance of mentors contributed to the teachers in completing the integration process effectively and establishing an attitude towards the use of technology in the lessons.

In conclusion, the contribution of the mentors to the teachers is important for the success of the integration activities in terms of transformation of the teachers. Accordingly, system-based mentorship model has great significance in terms of emphasizing the importance of the mentors to guide the integration and conduct necessary interventions and revealing the roles of the mentors. For future studies the applicability of mentorship within the framework of different models in the schools with different aspects may contribute to the technology integration efforts.

Öğretmenlerin teknoloji kullanımında mentörlerin rolünün belirlenmesini konu alan bu çalışmanın, tartışma ve sonuç kısmında, ulaşılan sonuçlar sunulmakta ve literatürle karşılaştırılmaya çalışılmaktadır. Ancak ortaya çıkan verilerin ne anlama geldiği, öğretmenlerin niçin bu yöntemi kullandıkları, sonuçların Türkiye bağlamındaki öğretmenlerin öğretim etkinlikleriyle ilişkilendirilerek yorumlanması gibi hususlar yorumsamacı paradigma çerçevesinde irdelenmemektedir.

Örnek olarak sunulan makalelerde nitel olarak tasarlanan bir çalışmada kuram oluşturmaya temelli sayılabilecek düzeyde yoğun bir yorumlama ve verilerden sonuç çıkarma eyleminin oldukça sınırlı bir düzeyde

Nitel Makalelerde Tartışma ve Sonuç Bölümünün Yapılandırılması Üzerine Bir Analiz Çalışması

kaldığını söylemek mümkündür. Genel anlamda özet ve alanyazınla karşılaştırma kısmı ile çalışmaların tamamlandığı görülmektedir.

Bu analiz çalışmasında, nitel araştırma felsefesine uygun olarak bulguların sonuçlarla ilişkilendirilerek çıkarılmaya çalışıldığı ve günlük yaşam deneyimleriyle yorumlandığı sınırlı sayıda (f= 3) nitel çalışma örneğinin bulunduğu söylenebilir. #8. makale bu konuda uygun örnekler arasında gösterilebilir. Tartışma ve sonuç kısımları incelendiğinde sonuçlarla bulguların ilişkilendirildiği, yorumlandığı ve tartışılmaya çalışıldığı örnek ifadeler aşağıda sunulmaktadır:

“Müzik dinlemenin öğrencilerin gündelik hayatlarında oldukça büyük yer kapladığı söylenebilir. Türk müziklerinin dinlenme oranının genel olarak düşük olması dikkati çeken bir bulgudur. Bu bulgu müziğin sosyal kimliği temsil etme işlevi ile bağdaştırılabilir. Bir başka deyişle bu müziği dinlemediklerini belirten bireylerin bu müzik türlerini gerçekten sevmedikleri için değil de ait oldukları sosyal kimlik ile uyum sağlamadıkları veya bu müziği dinleyen kesime karşı duydukları önyargı nedeniyle tercih etmiyor olabilirler. Yetişkinlikte, çocuklukta ve ailede dinlenen müzik türlerinin farklılık göstermesi şu andaki müzik zevklerinin şekillenmesinde ailemin payının daha az olduğu veya ailelerin kendi müzik zevklerini bir sonraki kuşağa aktarmada başarısız olduğu, dolayısı ile müzik tercihinde müzik endüstrisi ve arkadaş çevresinin etkisinin aileden daha ağır bastığı söylenebilir. Beğeni ve ruh hali kategorilerinin ağırlıklı olarak müzik dinleme nedeni olarak belirtildiği saptanmıştır. İkinci sırada çevresel etkenler, son sırada ise müziksel etkenler gelmektedir. Müzik bölümü ve diğer bölümlere ayrı ayrı baktığımızda müziksel etkenlerin genel özellikler de dahil olmak üzere daha çok müzik bölümü tarafından müzik dinleme nedeni olarak belirtildiği ve diğer bölümlere göre ruh hali ve beğenin ikinci planda kaldığı görülmektedir. Öğrenme sürecinde “öğrencinin müziği kafasında nasıl anlamlandırdığı, müziğin onlar için önemi, hangi müzikleri dinledikleri ve neden dinledikleri” sorgulandığında eğitimcinin öğretim hedefine daha rahat ulaşması, öğrenmede güdünün artması ve daha verimli öğrenme ortamları yaratılması sağlanabilir.”

Araştırma bulgularının çok kısa olarak özetlendiği ve problem cümlesinin günlük yaşam deneyimleri ve anlam dünyası ile ilişkilendirilerek yorumlanmaya çalışıldığı sonuç paragrafında vurgulanmaya çalışılmaktadır. Müzik dinlemenin anlamı, kuşaklar açısından taşıdığı önem ve farklılıklar gibi hususlar ulaşılan bulgularla ilişkilendirilmeye çalışılmakta ve bu doğrultuda duruma özgü yorum geliştirme çabası gözlemlenmektedir. Böylece bir anlamda araştırma sorusu ile ortaya çıkan bulgular arasında işlevsel bir ilişki kurularak günlük yaşam deneyimleri çerçevesinde yorumlanmaktadır.

Yorumlama Sürecinde İnsan Doğası ile Sosyal Olguların Karmaşıklığının İlişkilendirilmesi

İncelenen makaleler ikinci olarak “Yorumlama süreci; insan doğası, sosyal olguların karmaşıklığı ve birbiriyle karşılıklı etkileşimi gözetilerek tutarlı bir şekilde gerçekleştirilmiş midir?” şeklinde ifade edilen araştırma sorusu kapsamında değerlendirilmiştir. Yorumlama sürecinin insan doğası, sosyal olguların karmaşıklığı ve birbirleriyle karşılıklı etkileşimi çerçevesinde yürütüldüğü çalışma sayısı neredeyse yok denecek kadar azdır. İncelenen makalelerde ortaya çıkan bulguların, neden-sonuç ilişkisi içerisinde oldukça normatif ve pozitivist bir mantıkla yorumlanmaya ve sonuçlandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bulguların sonuçlarla ilişkilendirme süreci tek düze ve etki-tepki çerçevesinde açıklanmaya çalışılmakta, sosyal olguların özelliğine hitap edebilecek düzeyde çoklu ve olasılıklı açıklamalardan kaçınılmaktadır. İncelenen makalelerde yorumlama sürecinde insan doğası ile sosyal olguların karmaşıklığının ilişkilendirilmesi açısından yapılan analiz sonuçları Tablo 2’ de sunulmaktadır.

Tablo 2. Yorumlama Sürecinde İnsan Doğası ile Sosyal Olguların Karmaşıklığının İlişkilendirilmesi

Kategoriler	f	%
Yorumlama süreci insan doğası ve sosyal olgular ile ilişkilendirilmemiş	38	90
İlişkilendirme ve tartışma yapılmaya çalışılmış	4	10

Toplam	42	100
--------	----	-----

Tablo 2’deki verilere göre, nicel araştırma yöntemlerine uygun bir tasarımın, nitel araştırmaların tartışma ve sonuç kısımlarında sıklıkla kullanıldığı anlaşılmaktadır. Nitel olarak tasarlandığı belirtilen 42 çalışma içerisinde 38 çalışmanın bu tür sorunları taşıdığı ifade edilebilir. #10. makalede öğretmen adaylarının öğretmenlik kimliğine ilişkin görüşleri metaforlar yoluyla incelenmeye çalışılmış ve aşağıda verildiği üzere bazı kesin sonuçlara ulaşılmıştır:

“The results of this paper show that prospective Turkish language teachers developed 41 metaphors after reflecting upon their professional identity. These metaphors were collected under six categories. It is clear from the results that more than half of the prospective teachers defined a teacher according to traditional roles. The most important traditional role was presenting information to the student. Another result showed that, even as the class level of Turkish language teachers advanced, participants’ perspectives about their roles as teachers didn’t change. Finally, results illustrate that pre-license experiences, teacher training and professional experiences affect the formation of a teacher’s identity. In sum, based on the results that more than half of the prospective teachers defined a teacher according to traditional roles. The most important traditional role was presenting information to the student. The results illustrate that pre-license experiences, teacher training and professional experiences affect the formation of a teacher’s identity.”

Çalışmada ulaşılan sonuçlar özetlenerek literatürle ilişkilendirilmeye çalışılmış ancak problem cümlesi metaforlar gibi oldukça değişken yorumlanmaya müsait bir konu olmasına rağmen insan doğasının ve sosyal olguların karmaşıklığını yansıtacak esneklikte yorumlanamamıştır. Öğretmen adaylarının niçin sadece bir metafor üzerine yoğunlaştıkları, bunun insan doğası ve sosyal olguların karmaşıklığı bağlamında ne gibi anlamlar taşıyabileceği, Türkiye’deki öğretmenlik geleneği açısından bu durumun nasıl açıklanabileceği gibi hususlar derinlemesine ve farklı bakış açılarıyla sunulmak yerine nicel araştırma geleneğinde olduğu gibi oldukça tek düze ve yüzeysel olarak aktarılmıştır. Nicel araştırma felsefesinin bir uzantısı olan değişkenler arasındaki ilişkinin irdelenmesi (*öğretmen adaylarının sınıf düzeyine göre karşılaştırılması*) yöntemsel açıdan eleştirilebilecek diğer bir husustur.

#18. çalışmada okul öncesi çocukların sınıf içi etkinliklere katılma hakları konusunda aday öğretmenlerin algıları incelenmekte ve sonucunda öğretmenlerin otokratik, öğretmen merkezli, tek yönlü ve sınırlı bir iletişime sahip oldukları yargısına ulaşılmaktadır:

In our study, prospective teachers’ records of positive practices of all requirements of teachers’ participations indicate the presence of child-centered practices. Examples obtained from observation records support that classroom practices and rules are determined by teachers and that teachers expect that children obey these rules without questioning. In the study, it can be said that applications including violations to voluntary participation emphasize children in the role of listeners and actors of their teachers’ decisions rather than individuals who are participating and taking responsibility. This fact can be considered to have association with the traditional teaching and autocratic classroom management in which the teacher is active and the child is passive. Correspondingly, it can be said that applications that violate respectful requirement of participation in this study were shaped by teacher-centered education and autocratic classroom management approach

Bu örnekte oldukça ayrıntılı bir sonuç kısmı, literatür karşılaştırması ve yorumlama çabası görülmesine karşın nitel bir araştırmada olması gereken bulguların insan doğası ve sosyal olguların karmaşıklığı çerçevesinde yorumlanması ve bunların birbirleriyle karşılıklı sebep sonuç ilişkisi içerisinde gerçekleşebileceği bakış açısı yansıtılamamaktadır. Aday öğretmenlerin otokratik davranışlarının ne gibi sosyal, psikolojik ve kültürel nedenlere bağlı olabileceği, öğretmen merkezlilikte direnme sebepleri, bunun çocuk hakları ve katılımını nasıl engelleyebileceği gibi hususlar verilerle ilişkili bir biçimde Türkiye bağlamında daha derinlemesine yorumlanarak tartışılabilir.

Nitel Makalelerde Tartışma ve Sonuç Bölümünün Yapılandırılması Üzerine Bir Analiz Çalışması

#34. çalışmada öğretmen adaylarının aldıkları eğitim hakkındaki görüşleri yapılandırılmış sorularla irdelenmeye çalışılmış, araştırmanın önemi belirtilirken nitel çalışma azlığından dolayı bu çalışmanın önemli olabileceği vurgulanmıştır. Öğretmenlik eğitiminin niteliğini sorgulayan bu çalışmada, katılımcıların yarısından fazlası yeniden seçme imkânları olsa öğretmenlik mesleğini seçmeyeceğini belirtmiştir. Sonuçlar açısından örnek cümlelere bakıldığında:

“Öncelikle, öğretmen eğitimine öğrenci alımı konusuna yönelik öğretmen adaylarının görüşleri çoğunlukla üniversite sınavının tek başına yeterli olmadığı yönündedir....Çalışmada öğretmen eğitiminin bir takım becerileri öğretmen adaylarına kazandırması konusunda öğretmen adayları tarafından yeterli olarak değerlendirilmediği bulunmuştur.Öte yandan, adayların bir kısmı sınıf yönetimi konusunda aldıkları eğitimi yeterli bulduklarını ifade ederken diğer bir kısmı bu konuda yeterli kadar bilgi beceriye sahip olmadıklarını söylemişlerdir.Bunların dışında öğretmen adaylarının özellikle özel eğitim ve kaynaştırma öğrencileriyle çalışabilme konusunda daha fazla bilgi ve beceriye ihtiyaçları olduğu bu çalışmada ortaya çıkan bir bulgudur. Son dönemlerde öğretmen eğitimi programı içine Özel Eğitim ve Kaynaştırma gibi derslerin konulmasına rağmen öğretmen adayları bu konuda aldıkları eğitimin yetersiz ve kuramsal kaldığını ifade etmişlerdir.”

Çalışma bulguları ayrıntılı olarak özetlenmeye çalışılmış, literatürle ilişkilendirilerek karşılaştırmalar yapılmış, ancak sonucunda etki-tepki yaklaşımına uygun olarak öneriler geliştirilmiştir. Öğretmen adaylarının niçin böyle düşünüyor olabilecekleri, olayları değerlendirebilme yeterlikleri, kendi sınırlı değerlendirme yeteneklerinin araştırma sorusunu derinlemesine cevaplayabilme düzeyi gibi noktalarda yeterli ve doyurucu yorumlama yapılamadığı görülmektedir. Araştırmanın yapılandırılmış sorularla tasarlanmış olması, örneklemin amaçlı bir yöntem yerine rastgele seçilmiş olma izlenimi vermesi, nitel yöntemin seçilme sebebi olarak nitel çalışma azlığının gösterilmesi ve çalışma başlığının nicel bir anlayışa uygun olarak “....hakkında öğretmen adayları ne düşünüyor” gibi sınırlı ve yüzeysel bilgi toplamaya yönelik olması eleştirilecek en temel noktalar arasında yer almakta ve çalışmanın aslında nicel bir tasarımla yürütüldüğünü göstermektedir.

Nitel araştırma bakış açısına uygun olduğu düşünülen sınırlı sayıdaki (f= 4) makale arasında insan doğası, sosyal olayların karmaşıklığı ve birbiriyle karşılıklı ilişkili boyutunun incelendiği #30. makalede üniversite öğrencileri açısından evlilik kavramının sorgulandığı ve çoklu bakış açısıyla araştırma sorusunun irdelenmeye çalışıldığı görülmektedir:

“ ...the responses of the participant final year students to the questions concerning the process of being ready to marry can be said to be statements of expectation in terms of a healthy marriage and family life. In Turkey, finding employment becomes harder day by day for young people, which in turn results in the possibility of a happy marriage fading. Additionally, the existence of romantic relationships before marriage has become more culturally accepted in Turkey, which also plays a role in postponing marriage... As a result of the urbanization stemming from various changes in production instruments, social change has affected the family structure in various ways, reorganized it, changed the roles, responsibilities and traditional gender roles of family members, and redefined them. The basic characteristics attributed to women in traditional gender roles include “mother” and “spouse.”

Araştırma sonucunda son sınıf öğrencilerinin evliliğe bakış açıları, evlilikten beklentileri, sosyo kültürel faktörlerin evlilik olgusunun şekillendirmesi konularında görüşleri özetlenmekte, tartışılmakta, var olan kültürel atmosfer çerçevesinde yorumlanarak farklı bakış açıları sunulmaya çalışılmaktadır. Kız ve erkek katılımcılar ile ailelerinin ortaya çıkan ve olası farklı tutum ve davranışların insan doğasının karmaşıklığı bağlamında, sosyal bir olgu olarak evlilik ise Türkiye’deki sosyal, kültürel ve geleneksel roller bağlamında verilerle ilişkilendirilerek yorumlanmaya ve tartışılmaya çalışılmakta, yine sosyo-kültürel bağlam içerisinde açıklamalara başvurulmaktadır.

Benzer şekilde #20. makede nitel araştırmanın doğasına uygun bir tartişma ve sonuç kısmı geliştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bireylerin erken yetişkinlik dönemindeki yaşam kodlarının incelendiği bu çalışmada farklı bakış aırları aşağıdaki cümlelerle ifade edilmeye çalışılmaktadır:

The current research revealed that findings associated with life structure in many studies conducted over different cultures were mostly compatible with findings about individuals in early adulthood in Turkey. An important results of the current study indicated that adults in a building period had the task of building a structure and adults in a transition period had the task of changing a structure.... Another result in the current study indicated that metaphors (analogy for life) developed by individuals in early adulthood were associated with building and transitional periods within individual life structure. As can be seen above, individuals in various periods and different genders may have varying views of aging. Hence, this could be interpreted as follows: individuals in early adulthood had positive views of aging and they could see aging as a tool for maturation. Hence, it can be seen that individual's increasing welfare level may be associated with not only economic factors but also his/her dependency on others. Thus, close family members being influential in participants' decisions seem to be very understandable....

Bireylerin yaşam kodları değişik yaş gruplarına göre incelenmekte, analiz edilmekte, bulgulara bağlı psiko-sosyal açıdan yorumlanmaya alışılmaktadır. Dolayısıyla araştırma bulgularında ortaya çıkan yaş dönemlerine göre farklılıklar yine insan doğasının ve bakış açısının farklılığı bağlamında açıklanmaya çalışılarak Türkiye sosyal şartlarında yorumlanmaktadır.

Sonuçların Okuyucuların Deneyimlerine Hitap Edecek şekilde Sunulması

İncelenen makaleler nc olarak “*Literatür çerçevesinde yapılan çıkarımlar ve karşılaştırmalar, araştırmaya katılan bireyler tarafından gerçekçi bulunmakta mıdır? Araştırma sonuçları, okuyucuların kendi deneyimleriyle ilişkilendirebilecekleri bir tarzda güncelleştirilerek tartişılmış mıdır?*” şeklinde ifade edilen araştırma sorusu kapsamında değerlendirilmiştir. Nitel bir araştırmada araştırma sonuçlarının katılımcıların teyidine sunulması ve onlar tarafından geeki bulunması, inandırıcılık ve aktarılabirlik açısından önem taşımaktadır. Katılımcıların hem ortaya çıkan verilerin tamamıyla kendilerine ait olduğunu teyit etmeleri hem de araştırmacı tarafından yapılan karşılaştırma ve çıkarımları geeki bulması yorumsamacı paradigmanın temel basamaklarından biri olarak kabul edilmektedir. Amaçlı olarak seçilmiş örneklem grubunun araştırmanın bütün aşamalarında yer alması ve sürecin olgunlaşmasına katkıda bulunması, nitel araştırmayı, nicel araştırma geleneğinden ayıran önemli farklılıklardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Benzer şekilde; araştırma sonuçlarının okuyucular tarafından anlamlı bulunması ve kendi deneyimleri ile ilişkilendirebilecek tarzda güncelleştirilerek sunulması gerekmektedir. Bu noktada araştırmacının ortaya çıkan veriler üzerinde karşılaştırma ve analiz yapması, bu süreçte yorumlama gücünü etkili bir şekilde kullanması gerekmektedir. Bu kapsamda incelenen nitel araştırmalarda yapılan çıkarımların ve karşılaştırmaların katılımcılar tarafından gerçekçi bulunma düzeyine ilişkin net bilgiler yer almamaktadır. İki alışma hariç diğer bütün araştırma sonuçlarının katılımcıların teyidine ve bilgisine sunulmadığı anlaşılmaktadır. İncelenen makalelerde sonuçların sunulmasında, okuyucuların deneyimlerine hitap edebilme açısından yapılan değerlendirmeler Tablo 3’ de sunulmuştur.

Tablo 3. Sonuçların Okuyucuların Deneyimlerine Hitap Edecek şekilde Sunulması

Kategoriler	f	%
Bilgi yok	6	14
Kısmen sunulmuş	30	72
Okuyuculara hitap edebilecek şekilde sunulmaya çalışılmış	6	14
Toplam	42	100

Nitel Makalelerde Tartışma ve Sonuç Bölümünün Yapılandırılması Üzerine Bir Analiz Çalışması

İncelenen çalışmalarda, araştırma sonuçlarının okuyucuların kendi deneyimleri ile ilişkilendirebilecekleri tarzda sunulma düzeyinin genel olarak orta düzeyde olduğu söylenebilir. 6 çalışmada bu konu ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiş iken, 30 çalışmada bu noktaya kısmen değinilmiş, 6 çalışmada ise hem katılımcılar tarafından gerçekçi bulunma işlemi hem de okuyucuların kendi deneyimleriyle ilişkilendirme süreci sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarının okuyucuların deneyimlerine kısmen hitap etmeye çalıştığı örnek bir makale olarak; öğretmen ve öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecine ilişkin bakış açılarının karşılaştırıldığı #2. çalışmada aşağıdaki ifadeler yer almaktadır:

“Students have encountered difficulties in some areas, especially in algebra and geometry, even though their tendency to reach a generalization depends on their grade level, and they cannot carry out algebraic proofs. This fact can be one of the factors that affect their proving performance negatively. These outcomes are in line with the results of some studies. In addition, students are unfamiliar with the terminology of proving, in other words, the use of mathematical language. Some of the reasons for this might be as follows: students don't know what it means to convince someone or how to do it; class discussion might be ignored or students might not be allowed to talk during the lessons. Therefore, it is evident that the approaches that teachers apply in the classroom influence the reasoning and proving skills of the students. Hence, the verification, explanation and abstractions of the students and teachers were similar and correlated, which is an indicator of this fact.”

Benzer şekilde üniversite öğrencilerinin müzik tercihleri üzerindeki sosyal ve duygusal nedenlerin araştırıldığı #8. çalışmada; araştırma sonuçlarının sosyal sebepleri irdelenmeye çalışılarak katılımcılar açısından niçin anlamlı olduğuna yönelik yorumlar yapılmaya ve okuyuculara kendi sosyal deneyimleriyle ilişkilendirmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Bununla ilgili olarak şu ifadeler örnek gösterilebilir:

“Results show that the genres participants listen to during childhood and their university years are different, and other than Pop music, the genres they listen to are different from their families' preferences. Participants stated that during their university years, they generally prefer genres they didn't listen to during their childhood (Table 2). With this in mind, it seems that family musical preferences doesn't necessarily shape musical preferences, and that families frequently fail to transfer their musical preference heritage to the next generation; the music industry and peer groups have a much larger influence than families. However, 16% of the participants did not mention the genres they listened to in childhood and 20.49% of the participants did not mention the genres their families listened to. This may be attributable to an inability to remember the past or a lack of musical activities related to childhood and family.”

Aday öğretmenlerin uyum programından yararlanma düzeyine ilişkin yapılan #15. çalışmada ise sadece sonuç kısmının özetlendiği ve alanyazındaki diğer çalışmalarla karşılaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

“Considering the above literature studies, which suggest that novice teachers who were supported by high-intensity induction programme experienced the support as valuable to their careers while those who were supported by a low-intensity induction programme viewed additional support as burden, the current study recommends that novice teachers be supported with high-intensity induction programme, which will likely impact their teaching effectiveness and reduce their attrition rate. It may therefore be concluded that, for novice teachers to remain in the teaching profession, their induction period needs to be personally and professionally fulfilling”.

Lise öğrencilerinin limit konusundaki matematiksel düşünme biçimlerinin analiz edildiği #31. çalışmada sonuç bölümünde bulguların özeti ve literatürle karşılaştırma aşamalarının yer aldığı bir paragraflık kesit aşağıda sunulmuştur:

Constructing is the most important act in the abstraction process because it requires a new structure to emerge using pre-knowledge, or in other words, changing known structures, recognizing and building-with in the learning process. In this action, participants need to organize and combine all their pre-knowledge to find a solution. In this research, a constructive learning environment was organized for abstracting students' limit knowledge, and as a result of the research, they were understood to have
Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi [Anatolian Journal of Educational Leadership and Instruction] 2021– 9(1), 96-118

constructed the limit from one side in the solution of the first problem, as seen in texts such as Z13, G39, Z43, G47, and G49. Similarly, they began to construct the limit knowledge at a point, as seen in texts such as Z57, G58, Z67, and Z69 when solving the second problem, and constructed it in the third problem.

Örnek paragraflarda görüldüğü üzere; incelenen nitel araştırmaların tartışma ve sonuç kısımlarının, nicel bir araştırma tasarımında olduğu gibi, bulguların özetlenmesi ve sonuçların literatürle karşılaştırılması aşamalarıyla tamamlandığı söylenebilir. Nitel bir araştırma tasarımında olması gerektiği gibi; sonuçların, okuyucuların kendi deneyimleriyle ilişkilendirebilecekleri bir tarzda güncellenerek sunulması sürecine uygun olduğu düşünülen çalışma örneklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu örneklerde, bulguların özeti ve literatürle karşılaştırma süreçlerine ilave olarak, tartışma ve yorumlama basamaklarında, sonuçların sosyal hayatla ilişkilendirilerek okuyuculara bakış açısı sunma süreçlerinin işletilmesi gerekmektedir. Böylece; araştırmacıların özgün bakış açısıyla yorumladıkları, tartıştıkları ve sosyal hayatla ilişkilendirilerek analiz ettikleri sonuçlar, okuyucular üzerinde kendi deneyimleriyle karşılaştırma yapabilecekleri bir etki bırakabileceklerdir.

Sonuçların Yorumlanması, İlişkilendirilmesi ve Tartışılması

İncelenen makaleler dördüncü olarak “*Sonuçlar, toplanan verilerle açık bir biçimde ilişkilendirilerek yorumlanmış mıdır? Mevcut kuramlarla ilişkilendirilerek açıklanmış mıdır? Sonuçların tartışılması ve yorumlanmasında farklı görüşler ve alternatif bakış açıları dikkate alınmış mıdır?*” şeklinde ifade edilen araştırma sorusu kapsamında değerlendirilmiştir. Bilimsel süreçlere uygun olarak yürütülen bir araştırmanın sonuç kısmında yapılması gereken işlemler; karşılaştırma, tartışma, yorumlama ve ilişkilendirme basamaklarından oluşmaktadır. Araştırma sonucunda ortaya çıkan verilere dayalı olarak, tartışma ve yorumlama süreçlerini yürütmeye çalışmak bilimselliğin temel ölçütlerinden kabul edilmektedir. Bu süreçler, nicel veya nitel olarak tasarlanan her türlü araştırma için geçerli olan temel ilkelerdendir. Nicel bir araştırmada istatistiki sonuçlara bağlı olarak sınırlı bir çerçevede gerçekleştirilen bu işlemler, araştırma sürecinin teknik bir basamağını oluşturmakta iken; nitel bir çalışmada daha esnek, derin, ilişki ve yorumsamacı bir temele dayalı olarak kuram oluşturma aşamasının ilk basamağını oluşturabilmektedir. Bu yönüyle nitel bir araştırmanın sonuç kısmında yapılan tartışma, yorumlama, ilişkilendirme ve okuyucuya sunma süreçleri yeni bir kuram, bakış açısı ve anlayışın ortaya çıkması beklentisiyle yürütülmektedir. Nitel araştırmanın kuram oluşturma hedefi, bu yönüyle istatistiki hipotezleri test etmeye dayalı nicel araştırma geleneğinden farklılaştığı en temel paradigmatik ayrımı göstermektedir. İncelenen makalelerin sonuç kısmında yapılan yorumlama ve kuramla ilişkilendirme durumları Tablo 4’ de sunulmaktadır.

Tablo 4. Sonuçların Yorumlanması ve Kuramlarla İlişkilendirilmesi

Kategoriler	f	%
Sadece literatür bilgisi verilmiş	16	38
Benzer çalışma sonuçları ile karşılaştırılmış	16	38
Karşılaştırmalar yapılarak tartışılmaya çalışılmış	10	24
Toplam	42	100

İncelenen makalelerin genelinde literatür bilgisi kapsamında karşılaştırma yapılmasına karşın, nitel araştırmanın en önemli basamaklarından kabul edilen kuram oluşturmaya yönelik tartışma ve yorumlama süreçlerinin sınırlı düzeyde kaldığı, bu yönde bir çaba gösterilmediği anlaşılmaktadır. Genellikle nicel bir tasarıma dayalı olarak literatür tartışması ile yorum yapılmaya çalışılmış, benzer ve farklı çalışma atflarıyla sonuç çıkarılma yoluna gidilmiştir. 42 makale içerisinde, 10 makalede karşılaştırma yapılarak tartışma ve yorumlama süreçleri işletilmeye çalışılmıştır. Tartışma ve yorumlama sürecinde farklı görüş ve alternatif bakış açılarını yansıtmaya *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi [Anatolian Journal of Educational Leadership and Instruction] 2021– 9(1), 96-118*

Nitel Makalelerde Tartışma ve Sonuç Bölümünün Yapılandırılması Üzerine Bir Analiz Çalışması

açısından incelenen makalelerin büyük kısmının, zayıf ve tekdüze olduğunu söylemek mümkündür. İncelenen makalelerin büyük bir çoğunluğunun bu açıdan yetersiz olduğu değerlendirilmekte, ancak 10 makalenin ise kısmen farklı görüş ve alternatif bakış açılarını dikkate aldığı ifade edilebilir.

Fizik öğretmenlerinin enerji kavramının öğretimine ilişkin görüşlerinin incelendiği #13. makalede, araştırma sonuçları özetlenerek alanyazındaki diğer çalışmalarla desteklenme düzeyi ortaya konmuş, ancak, detaylı bir yorumlama sürecine gerek görülmezsizin çalışma sonuçlandırılmıştır:

“The literature supports the results of this study. It shows that including examples from daily life, using video and simulations, doing experiments in labs, increasing the use of materials and the Internet, organizing field trips, and redesigning the university entrance exam so that it becomes compatible with the program would make more effective instruction possible. This is because energy as a concept is a magnitude that can be felt as sound, light, heat when moving, heating, and getting enlightened. Additionally, there are various types of energy, such as mechanical, electric, and nuclear energy. However, the study revealed that teachers are not able to achieve meaningful instruction because there is a discrepancy between the university entrance exam and the program. The physics teachers’ views on this discrepancy show similarities with the results of various other studies.”

Araştırma görevlilerinin profesyonel kimlik oluşturma süreçlerinin incelendiği #26. çalışmada, literatürde yer alan kimlik oluşturma kuramı çerçevesinde bazı kavramlara ulaşılma düzeyi, adeta nicel bir hipotez test etme sürecine tabi tutularak literatürle desteklenmeye çalışılmıştır:

“In the fifth theme of this study, Henkel’s concept of the professional identity was discussed in detail. In this respect, research assistants’ views on the practices of the university, faculty, department, and division on building a professional identity were presented. Professional identity can be built by means of organizational socialization that emphasizes mutual culture transfer between the organization and individual. Employees who adopt the values and cultures of the organization they work for and the experiences they acquire during this process provide a positive contribution to building their professional identity.”

Okul öncesi çocukların sürdürülebilir gelişimlerini inceleyen #28. çalışmada da benzer şekilde literatüre atıf yapılarak karşılaştırma ile sonuç çıkarılmaya çalışılmıştır:

“The answers by the children in the study included several topics such as reusing old toys and apparel items, books, and careful use of water and electricity. The activities reported by parents and teachers were consistent with these answers. It was found that children’s information and sensitivity about the environment can be improved through “learning by doing” activities. The connection between environmental education and the ESD has a significant role in teaching and showing children how the natural world functions”

Montessori Yaklaşımının uygulandığı okullardaki öğretmen görüşlerinin araştırıldığı #7. çalışmada, bu yaklaşımın yaratıcılığı ihmal ettiği ve hayal gücünü destekleyen oyunlara yeterince yer vermediği katılımcı görüşleriyle ve alternatif yazarların bakış açılarıyla sunulmaya çalışılmaktadır. Genel literatür bilgisi ve hakim paradigma görüşünün aksine; Montessori yaklaşımının çocukların sosyal gelişimini engellediği ve sınırlı materyale bağlı kaldığı yönündeki farklı görüşler, alternatif bakış açıları eşliğinde dile getirilmektedir.

“Despite the criticisms against the Montessori approach that the approach restricts the creativity of children, relevant studies have suggested the contrary. Similarly, four participant teachers received criticisms that the approach undermined creativity, and three teachers received criticisms that the approach did not allow imaginary play. The major criticism against Montessori program in a study was that structured materials and restricted tasks would undermine creativity. Further criticism included that Montessori method impeded the children’s social development, that it was an excessively controlled education since the teachers practiced it in line with their own perception, and that children had to use a limited number of materials that needed to be preserved each year. The participant teachers emphasized

that they received similar criticisms in Turkey, but felt these would be proved to be groundless after it was practiced.”

Kaynaştırma öğrencilerine yönelik öğretmen ve akran davranışlarını irdeleyen #29. makalede hem olumlu hem de olumsuz davranışlar literatür ile ilişkilendirilerek ve farklı görüşlere dayalı olarak verilmektedir. Sınırlı düzeyde dahi olsa, kaynaştırma öğrencilerine yönelik öğretmen ve öğrenci davranışlarının farklı olduğu ve olabileceği dile getirilmektedir.

“When conducting the literature review on peers’ level of acceptance of students with special needs in general education classes, studies were found to indicate high levels of acceptance among peers as well as low or no level of acceptance. In this study, both teachers’ and normally developing peers’ opinions were evaluated in order to determine the level of acceptance for students with intellectual disabilities in inclusion classrooms. These data support each other. The majority of teachers stated that the normally developing students easily accept students with special needs. In addition, they also pointed out that their in-class behaviors towards students affect how students with normal development accept students with special needs. On the other hand, a few teachers stated that acceptance was somewhat difficult. Students with intellectual disabilities were determined to be mainly chosen by their peers for sitting together first, then for playing games together; they were least preferred for studying together.”

Sosyo ekonomik düzeyleri bakımından ailelerin eğitime katılımlarının incelendiği #6. makalede; çeşitli düzeylerde aile katılımı bulgularına ve ifadelerine yer veren çalışma örnekleri verilerek, araştırma sonuçları ile bu çalışma sonuçları karşılaştırılmaya, tartışılmaya ve farklı bakış açıları olarak sunulmaya çalışılmıştır.

“Regarding the communicating theme, it was found that parents meet with teachers or school administrators regularly during the semester and whenever they need to. It can be said that this finding is similar to the findings in which they found that parents came to the school frequently or at certain intervals. On the other hand, it was found that in private schools, certain activities were organized to fill communication gaps and to explain to parents the importance of parental involvement (parenting education; home visits etc.), and that there were more activities towards increasing parent involvement. With awareness raising studies on this issue, parents from a low socio-economic status could be supported to cooperate with the school.”

Benzer şekilde araştırma bulgularına ve eğitimcilerin görüşlerine göre, farklı düzeylerde gerçekleşen aile katılımına ilişkin alternatif açıklamalar geliştirilmeye çalışılarak olası sebepler literatür bağlamında tartışılmaya çalışılmıştır. Böylece, mevcut literatür ile araştırma sonuçları esnek biçimde tartışılarak, alternatif bakış açılarının olabileceği sınırlı düzeyde dahi olsa dile getirilmeye çalışılmıştır.

Finally, different from what Epstein (1995) meant with collaboration with community, it was found that participants consider this theme only as being involved in the activities to be carried out during the summer holidays. However, what Epstein meant with this theme is various activities carried out for the community. This result could be considered as a Turkey-specific result. Because whilst in a study, activities towards collaborating with community are considered to include “earthquake drills, health scans, training and seminar supports from universities, free literacy courses for families, examination preparation courses, aids from municipalities and social welfare institutions for poor families,” it was found that such practices were very limited and that collaboration with community cannot be established. In addition, parallel to the studies conducted, it was found that in schools with high socio-economic status, parent involvement in the process of education was higher.

İncelenen makalelerde sonuçların verilerle açık bir biçimde ilişkilendirilerek yorumlanması ve mevcut kuramlar bağlamında tartışılması sürecinde, genel olarak nicel bir anlayışla çalışmaların yürütülmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Kuram oluşturmaya yönelik derinlemesine bir tartışma ve eleştirme süreci neredeyse hiç görülmediği söylenebilir. Kuram oluşturmak oldukça iddialı ve zor bir süreç olmasına karşın, incelenen araştırmalarda bu amaca yönelik bir çabanın olmaması nitel araştırma felsefesi açısından sorunlu görülmektedir.

Nitel Makalelerde Tartışma ve Sonuç Bölümünün Yapılandırılması Üzerine Bir Analiz Çalışması

Nitel bir anlayışla tasarlanmış çalışmaların büyük kısmı mekanik bir tartışma, yorum ve öneriler süreci ile tamamlanmış, bazılarında hipotez testi bile yapılmıştır.

Sonuçların Genellenmesi ve Kuram Oluşturma Süreci

İncelenen makaleler beşinci olarak “*Araştırma sonuçları ile ilgili nasıl bir çıkarımda ve öneride bulunulmuştur? İstatistiksel genellemeden kaçınılmış mıdır? Analitik bir genelleme sürecinin ürünü olarak ortaya çıkan bulguların insanların günlük yaşamları açısından anlamlılığı veya kuram oluşturmaya temel olabilecek bir bakış açısı geliştirme çabası söz konusu mudur?*” şeklinde ifade edilen araştırma sorusu kapsamında değerlendirilmiştir. Nitel araştırmalar doğası gereği genelleme kaygısı taşımayan, istatistiksel genellemeye ait olduğu paradigma çerçevesinde karşı olan ve duruma özgü bakış açıları sunmayı amaçlayan araştırmalardır. Her bir araştırma konusunun kendine özgü özellikleri ve şartları olabileceğinden hareketle bütün evren için geçerli olabilecek büyük sonuçların tek bir araştırma sonuçlarına bağlı olarak iddia edilemeyeceği varsayımına dayanmaktadır. Bu yönüyle pozitivist paradigmanın bir ürünü olan nicel araştırma geleneğinden farklılaşmaktadır. Örneklem üzerinden evrene istatistiksel genelleme yapmak yerine, duruma özgü olarak derinlemesine irdelenen sosyal bilim araştırmaları ile özgün bakış açıları sunmak ve teori geliştirmeye zemin hazırlamak üzere analitik genelleme hedeflenmektedir. İncelenen makalelerin genelleme yapma durumu ve kuram oluşturmaya yönelik çıkarımda bulunma düzeyleri Tablo 5’ de sunulmaktadır.

Tablo 5. Sonuçların Genellenmesi ve Kuram Oluşturma Süreci

Kategoriler	f	%
İstatistiksel genelleme yapılmış	41	98
Analitik genelleme yapılmış	1	2
Toplam	42	100

İncelenen makalelerin neredeyse hepsinin istatistiksel genellemelerle sonuçlandırıldığı ve pozitivist paradigmanın varsayımlarına dayanan nicel araştırma geleneğine uygun olarak tamamlandığı veya buna benzer çabaların söz konusu olduğu söylenebilir. Sadece bir araştırmada, analitik genelleme yapmaya yönelik bir çerçevenin oluşturulmaya çalışıldığı söylenebilir. Üniversite öğrencilerinin evliliğe attıkları anlamı sorgulayan #30 nolu fenomenolojik çalışmada, araştırma bulguları bütünüyle ve derinlemesine tartışılmakta, benzer çalışma bulgularıyla karşılaştırılmakta ve bu araştırma ile sınırlı kalmak şartıyla bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. İstatistiksel genellemeden farklı olarak, araştırma bulguları üzerinden evren hakkında çıkarımlarda bulunmak yerine; bulgular irdelenmekte, analiz edilmekte ve çıkarılan kavramlar çerçevesinde tartışılarak araştırma konusuyla ilgili okuyucuya bir perspektif sunulmaktadır:

“The study findings could provide a conceptual framework to understand the meanings attributed to marriage by university students who possess common characteristics. In the study, it was found that although the participant university students had not experienced marriage yet, they emphasized common meanings and constructs, which are in accordance with the literature findings, through depending on their observations and their own romantic relationships. In this sense, while talking about the meanings of marriage, the students can be spoken about the ideal marriage and spouse they imagine for themselves in the future. At the same time, these participants have experienced the concept of marriage in their own family life during their childhood without making any effort. Thus, the participants might attribute meaning to marriage based on their parents’ marriages.”

Nitel olarak tasarlandığı ifade edilmesine karşın sonuç ve tartışma kısmında istatistiksel genellenmenin yapıldığı çalışma örneklerine sıkça rastlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği öğretim programı analizi

konusunda 36 ortaöğretim öğrencisi ile nitel olarak yürütülen ve durum çalışması olduğu ifade edilen #35 nolu makalede, araştırmanın sonuç kısmında genelleme amacı taşımadığı belirtilmesine rağmen, sıkça istatistiki genelleme yapıldığı ve evrene yönelik çıkarımlarda bulunulduğu görülmektedir:

“...Çalışmanın sonuçlarından biri, ortaöğretim öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılarını benimsedikleridir. Kadınların topluma ve ailelerine yarar sağlayacak şekilde yaşamaları gerektiği erkek ve kız öğrenciler tarafından paylaşılan ortak bir algıdır.....Araştırma sonucunda erkek öğrencilerin güçlü olmak için üzerlerinde bir baskı hissettikleri, toplumun erkeklerden beklediği davranışları sergilemediklerinde dışlandıkları ve ötekileştirildikleri görülmüştür.....Kadının ikincil konumda olmasının bazı öğrenciler tarafından ayrımcılık olarak görülmemesi araştırma sonucunda ortaya çıkan önemli bulgulardan biridir. Bu durumun dinin gereği olduğu yönünde bir değerlendirme yapılmıştır. Kadın ile erkeğin cinsiyet rollerinin farklılığı dine bağlanmıştır. Kadınların korunması, örtünmesi ve erkek tarafından sahiplenilmesinin dinin buyruğu olarak ifade edilmesi, toplumdaki kadının olumsuz konumunun “normal” olarak algılanmasına ve bu durumun devamına yol açabileceği söylenebilir... Bulgular bütünsel anlamda değerlendirildiğinde ortaöğretim öğrencilerinin “toplumsal cinsiyetin anlamı”, “toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıpyargıları”, “eşcinsellik”, “kadınların karar alma mekanizmalarına katılımı”, “kadına yönelik şiddet” ve “kadının çalışma yaşamına katılımı ve geliri” konularında eğitim ihtiyaçları olduğu belirlenmiştir...”

Kaynaştırma öğrencileriyle ilgili yapılan #29. makalede, evrene ait istatistiki genellemelerin yapıldığı görülmekte ve bulguların genelleme gücünü arttırabilmek için istatistiki olarak daha fazla çalışma yapılması önerilmektedir:

“According to the research results, teachers who work in inclusive classrooms can benefit from these findings by increasing their interactive behaviors in class and the social acceptance of students. Taking these results into account, it would be beneficial to systematize in-service training programs and provide training for teachers. This research composes information on the interactive behaviors between students with intellectual disabilities and their teachers, as well as the level of peer acceptance for these students. In addition, more teacher views could be documented and more classroom observations conducted. It is also possible to plan different studies for teachers working in inclusive classrooms where students with different special educational needs are present with respect to different variables such as age, gender, professional experience, burnout, occupational satisfaction, and in-service training; these variables could be supported with quantitative research techniques.”

İlkokullardaki aday öğretmenlerin deneyimlerini konu alan ve durum çalışması olduğu belirtilen #15. makalede, araştırmanın doğası ve nitel araştırma yaklaşımının kendine özgü yönleri vurgulanmasına rağmen; sonuç kısmında istatistik genelleme yapma ve daha geniş örneklerle çalışma bulgularını doğrulamaya yönelik pozitivist bakış açısı ifadeleri yer almaktadır. Genelleme yapmanın bu tür çalışmalarda amaç olmadığı vurgulanmasına karşın; çalışma bulgularının diğer araştırma sonuçlarıyla doğrulanması gereği ifade edilmektedir.

“This is a small-scale, qualitative study focused on a few selected primary schools in Namibia. The advantage of the approach used in this research study is that the researcher was able to spend more time with the participants and gather more in-depth knowledge in terms of their experiences than would have been possible using a large-scale study. Efforts to make a difference in the lives of novice teachers are needed. Continued research focusing on evaluating and assessing perceptions and outcomes of induction programmes and tracking, analyzing, and improving working conditions of novice teachers is warranted. The present research study adds to the body of knowledge on opinions of novice teachers about specific aspects of induction programmes.”

Nitel araştırma geleneğinin dayandığı paradigma istatistiki genellemeye karşı olmasına ve bütün evrene genellenebilecek doğruların insan tabiatına aykırı olduğunu savunmasına karşın, nitel olarak incelenen makalelerin büyük kısmında istatistiki genelleme yapıldığı ve örneklem-evren ilişkisi kurulmaya çalışıldığı söylenebilir. Kuram oluşturmaya temel oluşturabilecek bir analitik genelleme yapma çabası gözlenmemektedir. Ortaya çıkan

Nitel Makalelerde Tartışma ve Sonuç Bölümünün Yapılandırılması Üzerine Bir Analiz Çalışması

sonuçların duruma özgü biçimde yorumlandığı ve mevcut paradigmalardan farklılaştığı noktalar vurgulanmamakta, bir çeşit hipotez test etme işlemi gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Pozitivist paradigma temelinde formüle edilen nicel araştırma geleneği, tümevarım yöntemiyle istatistiklerle doğrulanmış bilimsel sonuçların hipotez test etme yoluyla farklı örneklemeler üzerinde tekrar edilmesi ve bunun sonucunda evrene genelleme yapılması gerçeğinden hareket etmektedir. Buna alternatif olarak ortaya çıkan ve pozitivism sonrası olarak adlandırılan yorumsamacı gelenek bu varsayımlara karşı çıkmakta ve sosyal bilimlerin doğasına uygun olarak durumsal, niteliksel ve derinleme araştırma yapma anlayışına dayalı nitel araştırma yöntemlerini savunmaktadır. Sosyal bilimler alanına dâhil olan sosyoloji, psikoloji, antropoloji ve eğitim gibi alanlardaki değişkenliğe ve durumsallığa vurgu yaparak istatistiki genellemelerle var olan hipotezleri test etmek yerine; yeni, farklı ve yerel gerçekliklerin nitelikleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Böylece yeni kuramların oluşmasına katkı yapılabilecek durumsal gerçekliklerin resmedilmesi hedeflenmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen çalışmaların büyük kısmının nitel araştırma geleneğinin dayandığı pozitivism sonrası yorumsamacı gelenek yerine, önceki paradigma olan pozitivismin etkisinde tasarlandığı görülmektedir. Bu durumda, nitel olarak ifade edilen çalışmaların büyük kısmında nicel araştırma paradigmasının izleri görülmektedir. Nicel araştırma geleneğine uygun olarak tesadüfi örneklem seçilmekte veya amaçlı örnekleme yapılmamakta, sadece literatür karşılaştırmasıyla yetinilmekte, istatistiki genelleme tercih edilmekte ve kuram oluşturma çabası içine girilmemektedir. Bu kapsamda araştırma soruları doğrultusunda, araştırma kapsamında incelenen makalelere ilişkin ulaşılan sonuçlar aşağıda özetlenmektedir:

1. Kuram oluşturmaya temel sayılabilecek düzeyde yoğun bir yorumlama ve verilerden sonuç çıkarma eylemi sınırlı bir düzeyde kalmaktadır. Genel anlamda özet ve alanyazınla karşılaştırma kısmı ile çalışmaların tamamlandığı görülmektedir.
2. Yorumlama sürecinin insan doğası, sosyal olguların karmaşıklığı ve birbirleriyle karşılıklı etkileşimi yerine, ortaya çıkan bulguların neden-sonuç ilişkisi içerisinde oldukça normatif ve pozitivist bir mantıkla yorumlanmakta ve sonuçlandırılmaktadır. Bulguların sonuçlarla ilişkilendirme süreci tek düze ve etki-tepki çerçevesinde açıklanmaya çalışılmakta, sosyal olguların özelliğine hitap edebilecek düzeyde çoklu ve olasılıklı açıklamalardan kaçınılmaktadır.
3. Araştırmaların tartışma ve sonuç kısımları bulguların özetlenmesi ve sonuçların literatürle karşılaştırılması aşamalarıyla tamamlanmaktadır. Sonuçların okuyucuların kendi deneyimleriyle ilişkilendirebilecekleri bir tarzda güncellenerek sunulması, tartışma ve yorumlama basamaklarında sosyal hayata yönelik okuyuculara bakış açısı sunma süreçlerinin işletilmesi genellikle ihmal edilmektedir.
4. Kuram oluşturmaya yönelik derinlemesine bir tartışma ve eleştirme süreci neredeyse hiç görülmemektedir. Çalışmaların büyük kısmı mekanik bir tartışma, yorum ve öneriler süreci ile tamamlanmakta, bazılarında hipotez testi bile yapılmaktadır.
5. Bu araştırma kapsamında incelenen makalelerin büyük kısmında istatistiki genelleme yapıldığı ve örneklem-evren ilişkisi kurulmaya çalışıldığı görülmektedir. Kuram oluşturmaya temel oluşturabilecek bir analitik genelleme yapma çabası gözlenmemektedir.

İncelenen makalelerin yöntem kısımlarında nitel olarak tasarlandığı ifade edilmesine karşın, araştırmaların sonuç ve tartışma kısımlarının nicel bir yaklaşımla kurgulanmasının en temel sebebi olarak; nitel-nicel araştırma yöntemlerinin dayandığı paradigmların yeterince anlaşılammış olması gösterilebilir. Pozitivist paradigmaya dayalı olarak fen ve doğa bilimlerinde yapılan deneysel araştırmaların uzun bir süre sosyal bilimler alanında yarı-deneysel olarak uygulanması (Ekiz, 2017), nicel araştırma geleneğinin her iki alanda da yaygınlaşması sonucunu doğurmuştur. Sosyal bilimler alanında da insan davranışlarının genel yasalar tarafından yönetilebileceği varsayımıyla (Balcı, 2001: 41) hipotez test etmeye dayalı veya deney-kontrol grubu yöntemleriyle tasarlanan araştırmaların sıklıkla yapılması nitel araştırma geleneğinin kendine özgü yönlerinin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Sosyal dünyanın kendine özgü yönleri ve insan davranışlarının tahmin edilmesi güçlüğü gibi yorumsamacı yaklaşımlar yeterince anlaşılmadan, nitel yaklaşımların da tıpkı nicel gibi teknik bir bakış açısıyla ele alınması, araştırmaların bir şekilde nicelleştirilmesi ve mekanikleşmesiyle sonuçlanmaktadır.

Nitel araştırmaların özel durumlardan yola çıkarak (Balcı, 2001) kuram oluşturmaya temel olabilecek düzeyde özgün, yerel, yeni ve farklı bakış açıları gerektirmesi (Lietz ve Zayas, 2010: 190; Christensen vd., 2015: 54) bu araştırmaların ele aldığı olgu ve olayları derinlemesine incelemesi ve bu doğrultuda çıkarımlarda bulunmayı da beraberinde getirmektedir (Letts vd., 2007: 10; Merriam, 2013: 218). Araştırmacının sadece evren hakkında sistematik bir genelleme çabası içerisinde olmak yerine (Farquhar, 2012; Maxwell, 1992: 293) konuyu birinci elden daha iyi anlayabilmek ümidi ile birbiriyle ilişkili geniş bir yorumlama eylemine girmesi (Denzin ve Lincoln, 2018: 43), kendi özgün ve öznel bakış açısını araştırmaya yansıtması (Chism, Douglas ve Hilsen, 2008, 52) tartışma ve sonuç kısmını bu mantıkla kurgulaması ve nihayetinde duruma özgü yorumlar geliştirmesi nitel araştırma geleneğini fahlıştıran önemli bir özellik olduğundan araştırmacıların rolü açısından yetkinlik ve yeterlik gerektirmektedir. Bu noktada mevcut araştırmalardan farklı bir sonuç arayışında olmak veya özgün açıklamalar geliştirebilmek, kuram oluşturma sürecinin ilk basamağı olarak kabul edilebilir. Bu sonuçlara dayalı olarak, araştırmacıların, nitel çalışmaların tartışma ve sonuç bölümünde, araştırmada elde edilen verileri nicel paradigmayı temel alan istatistikî genellemelerden ve kesin yargılardan kaçınarak sunmaya özen göstermesi önerilmektedir. Bunun yerine, nitel araştırmalarda elde edilen verilerin, insan doğasına uygun olarak esnek ve farklı bakış açılarına izin verecek ve okuyucuların kendi bakış açısı ve deneyimleriyle ilişkilendirebilecekleri bir tarzda sunulmasına dikkat edilmelidir.

Kaynakça

- Ahmed, J. U. (2010). Documentary research method: new dimensions. *Indus Journal of Management & Social Sciences*, 4 (1),1-14.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma* (3. Baskı). Ankara: Pegem A Yayınları.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9 (2), 27-40.
- Chism, N. V. N., Douglas, E. and Hilsen, W. J. H. (2008). Qualitative research basics: a guide for engineering educators. *Rigorous Research in Engineering Education*, NSF DUE-0341127.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B. and Turner, L. A. (2015). *Araştırma Yöntemleri Desen ve Analiz* (Çev. Ed. Ahmet Aypay). Ankara: Anı Yayınları.
- Corbin, J. and Straus, A. (2008). *Basics of Qualitative Research*. California: Sage Publication.
- Denzin, N. K. and Lincoln, Y. S. (2018). Introduction: The discipline and practice of qualitative research. In N. K. Denzin and Y. S. Lincoln (Eds.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, CA: Sage, 29-71.
- Ekiz, D. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayınları.

Nitel Makalelerde Tartışma ve Sonuç Bölümünün Yapılandırılması Üzerine Bir Analiz Çalışması

- Farquhar, J. (2012). A Quality Framework For Case Study Research: "Convincingness". In Leroy Robinson (Ed.), *Marketing Dynamism & Sustainability: Things Change, Things Stay the Same*. New Orleans: Academy of Marketing Science, 346-349.
- Kılıç, A., Aydın, M., Ökmen, B. ve Şahin, Ş. (2019). *Kuramdan Uygulamaya İhtiyaç Belirleme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Letts, L., Wilkins, S., Law, M., Stewart, D., Bosch, J. and Westmorland, M. (2007). Guidelines for Critical Review Form: Qualitative Studies (Version 2.0). <https://srs-mcmaster.ca/wp-content/uploads/2015/05/Guidelines-for-Critical-Review-Form-Qualitative-Studies.pdf> adresinden 20.04.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Lietz, C. A. and Zayas, L. E. (2010). Evaluating qualitative research for social work practitioners. *Advances in Social Work*, 11 (2), 188-202.
- Marvasti, A. B. (2004). *Qualitative Research in Sociology*. London: Sage.
- Maxwell, J. A. (1992). Understanding and validity in qualitative research. *Harvard Educational Review*, 62 (3), 279-300.
- McCulloch, G. (2017). Dökümanter Metodlar (Çev. Işıl Tekin). İçinde *Eğitimde Araştırma Yöntemleri ve Metodolojileri* (Çev. Ed. Atılğan Erözkan ve Engin Büyükoğuz). Ankara: Anı Yayınları, 245-356
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (Çev. Ed. Selahattin Turan). Ankara: Nobel Yayınları.
- Wach, E and Ward, R. (2013). Learning about qualitative document analysis. *IDS Practice Paper In Brief*, 13, 1-10. Brighton, UK: Institute of Development Studies.